

ה בסיון תשע"א
07 ביוני 2011
תיק מסי 70064

פסק דין

שבין

מתפללים בבית הכנסת - התובעים

לבין

1. עמותת בית הכנסת – נתבעת 1

2. הרב ת' – נתבע 2

א. העובדות המוסכמות:

התקיימו ארבע ישיבות בהן נשמעו טענות רבות, העידו עדים רבים והתבררו העובדות. לבית הדין התברר כי יש נקודות מחלוקת רבות בעניינים שונים, וכן הסכמה על כל העובדות. בפסק הדין יוכרעו נקודות המחלוקת המרכזיות.

שני נושאים יסודיים עמדו לדין:

1. מעמדו של הרב ת' כרב בית הכנסת

בית הכנסת "אור למרחוק" הינו "מקדש מעט" שזכה להיות אחד מבתי הכנסיות הבולטים בעיר ח'.

במשך למעלה מ-20 שנים, הרב ת' משקיע ממרצו לטובת בית הכנסת, הוא עונה על שאלות, מגיד שיעורים ויושב ולומד עם חברותו ממתפללי בית הכנסת וילדיהם, בעיקר בשעות הבוקר המוקדמות והערב. כמו כן הוא עוסק כבר שנים רבות במכירת חמץ. מלבד זאת הוא עוסק בפעילות ציבורית, בין היתר היה שותף להקמת עמותת בית הכנסת, ואף עמד בראשה זמן מה. באחת מאסיפות וועד העמותה נקבע שהוא ייקרא רב בית הכנסת. מאז משכורתו שולמה במשך השנים מקופת הצדקה של בית הכנסת בכדי שלא ליצור ניגוד עניינים בינו לבין העמותה בה היה חבר מן המניין. לאחר שהעמותה החלה ברישום מסודר בכדי לקבל סעיף 46 מהרשם, הוחלט להפריש עבורו משכורת מסודרת מהעמותה בסכום של 5,300 ₪ והוא מצידו נדרש להתפטר מוועד העמותה בהיותו מקבל משכורת ממנה.

2. פרשיית הנצחת זכרו של הרב ג'

לאחר פטירתו של הרב ג', מהגבאים הפעילים בבית הכנסת, פנו בניו של הרב ג' לרב ת' וביקשו ממנו לסייע להם בקריאת אחד מחדרי התפילה של בית הכנסת על שמו. הרב ת' הודיע להם שמדובר במלאכה קשה אך הוא מוכן לכך. זאת בתמורה לדמי תיווך של 5,000 (חמשת אלפים) דולר. בני המשפחה הסכימו ואף שילמו לו 500 (חמש מאות) דולר כמקדמה. לאחר ישיבת הועד בה הוחלט פה אחד שהחדר אכן ייקרא על שמו, התברר למשפחת ג' שלא נדרש כל מאמץ לעניין והייתה הסכמה מליאה בין חברי הוועד בלא שום וויכוח. לאור זאת בני משפחת ג' סירבו לשלם לרב ת' את שאר התשלומים ולטענתם רומו על ידו שכן לא היה צורך בהשתדלות לצורך קריאת החדר על שם אביהם, וגם לא נעשתה על ידו שום השתדלות בעניין.

במשך שנים רבות היה מקובל שהרב ת' משמש כשליח להעברת שיקים מדי חודש מקופת הצדקה של גמ"ח בית הכנסת, לעמותת "פוח את ידך", שנוהלה בידי משפחת ג'. בתקופה שלאחר האירוע הנ"ל, במשך ששה חודשים השיקים לא הגיעו ליעדם, כל אחד מהשיקים היה על סך 2,500 (אלפיים וחמש מאות) ₪. סך הכל הסכום שלא הגיע ליעדו היה 15,000 (חמישה עשר אלף) ₪. התברר שהרב ת' לא העביר אותם לידי משפחת ג', אלא הם עברו לחשבונו או לאחרים וזאת באמצעות זיוף השיקים. לאחר שהתגלה הדבר על ידי חברי וועדת הצדקה, התעוררה מהומה גדולה. ידידו של הרב ת', יוסי, העביר בחזרה לקופת הוועד את הסכום שנלקח על ידי הרב ת', אך לאחר מכן הוא תבע את הסכום הזה ממשפחת ג' ומהרב ת', בבית הדין "הישר והטוב". בית הדין קבע, בלא לפרט את הטעמים לפסיקתו, שמגיע לרב ת' עבור התיווך סכום של 2,000 (אלפיים) דולר (דהיינו 1,500 דולרים בנוסף ל-500 דולרים שניתנו לו בתחילה) ושאת שאר הכסף (3,000) (שלושת אלפים) דולר) עליו להחזיר ליוסי.

בהקשר לעניין זה הוגש מטעם הרב ת' מכתב שכתב למר יהודה ובו הוא מתאר את השתלשלות העניינים מבחינתו. במכתב זה כתב הרב ת' שהוא יידע את מר יהודה מראש על התוכנית לעקל את כספי הצדקה לצורך החוב ושהם סיכמו שהשיקים יישארו פתוחים. כמו כן טען הרב ת' שמר ג' פנה ליהודה ו"בכה לו" על המעשה ועל כן יהודה חזר לכתוב את שם הגמ"ח "פוח את ידך" על השיקים. יהודה במכתבו אל בית הדין הכחיש את כל הדברים הללו. התובעים הגישו לבית הדין מכתב בכתב ידו של הרב ת' שבו הוא כותב שכרם ומו"צ הוא אוסר על יהודה להעביר כספים ל"פוח את ידך" עד לבירור העניין עמם. בעקבות המאורעות הנ"ל היו חברי וועד שסברו שראוי לשלול מהרב ת' את הרבנות בבית הכנסת. כונסה ישיבת וועד שאליה הוזמן גם הרב ת' שהודיע שהוא מצטער על המעשה ומתחרט. לאחר מכן נערכה הצבעה והוחלט ברוב דעות שהרב ת' ימשיך לכהן כרב בית הכנסת.

מי זה? הערות עם [A1]

איזה ב"ד? הערות עם [A2]

למרות זאת המחלוקת המשיכה. בשנת 2008 פנה **אחד המתפללים-לבי"ד מתפלל** נוסף ותבע מהוועד לפטר את הרב. אך הדיינים הסתלקו מן הדיון, משום שלדבריהם הם מכירים את הרב תי, ובינתיים לא נמצא הרכב אחר שידון בכך.

כמו כן התנהלו דיונים נוספים סביב מעמדו הן בוועד העמותה והן באסיפת החברים. לפני אחת מישיבות הוועד כתב הרב תי' מכתב שבו הוא מתאר את עבודתו בבית הכנסת במילים האלו:

"כל נוכחותי בבית הכנסת מתבטאת בלימוד תורה, והרבצת תורה ותשובות לפונים אלי בענייני הלכה ועצה ותו לא מידי. ועל זה באתי על החתום יום ב' כ"ד שבט. תי".

לא ברור האם בכך הייתה כוונתו להסתלק מהרבנות בבית הכנסת, לצמצם את היקפה, או שהייתה לו כוונה אחרת.

באותה ישיבת ועד הוחלט שהרב תי' לא ימכור את החמץ. בפרוטוקול הישיבה (שאמנם נטען על ידי אחד העדים שזויף, אך נמסר לבית הדין עותק חתום בחתימת ידי יו"ר העמותה המאשר את נכונותו) אף נאמר שנתקבלה החלטה שהרב תי' אינו רב בית הכנסת. למרות זאת לא הופסק תשלום משכורתו.

לאחר מכן (תמוז) התקיימה אסיפת חברים שאליה הגיעו מתפללים רבים, הרבה מעבר למקובל באסיפות מעין אלו, ובסופה של האסיפה תחת הסעיף "שונות" (ולאחר התדיינות סביב השאלה האם נכון לדון בנושא זה בסעיף "שונות"), נדונה שאלת מכירת החמץ והוחלט שהרב תי' ימשיך למכור חמץ. בישיבת וועד שהתקיימה לאחר מכן הוחלט שחברי הוועד יישבו לידו וייגבו תרומות עבור העמותה, אך בפועל הדבר לא התקיים.

ב. טענות התובעים:

התובעים, שהיו חברי וועד וחברי וועדת הצדקה, טענו שהעברת השיקים המיועדים לצדקה, לחשבוננו הפרטי של הרב תי', או לחשבונות אחרים, הינה בבחינת מעילה בשליחותו למסור את השיקים לייעדם האמיתי ומעילה בכספי צדקה. מעשה זה, אף שהרב תי' התנצל עליו, והעובדה שלדעת התובעים כל העסקה מול משפחת גי' התבססה על כחש ורמייה (שכן היה ברור שתהיה הסכמה מליאה להנציח את הרב גי' שהיה מעמודי התווך של בית הכנסת ותרומתו לבית הכנסת הייתה מוכרת ומוערכת על כל חברי הוועד), פוסלים את הרב תי' מלכהן בכל תפקיד ציבורי ומלהיות אחראי על כספי צדקה. ראייה לשיטתם היא, שגם בית הדין של "הישר והטוב" אכן חייב את הרב תי' להחזיר את הסכום אותו הוא קיבל. בכך מתברר לדעתם שאכן היה כאן מעשה חמור, וממילא רב בישראל שחטא במעשה כזה אינו ראוי להמשיך ולכהן בתפקידו. לחיזוק עמדתם נטענו מספר טענות נוספות שפורטו בכתב התביעה. התובעים צרפו גם מאמר שנתפרסם בקובץ "תחומין" שעסק במקרה **שיש לו דמיון למקרה דין**.

התובעים הגישו לבית הדין רשימת מעשים של הרב ת' בתוספת עדויות שלדעתם מוכיחים את הפגמים שבהליכותיו של הרב ת' כאדם וכרב. המקרים מפורטים בכתב התביעה. לסיכום, התובעים דורשים מוועד העמותה לפטר את הרב ת' מרבנות בית הכנסת ולמנוע ממנו למכור חמץ.

ג. טענות התובעים

נתבעת מס' 1 היא עמותת בית הכנסת, שהודיעה לבית הדין כי אין לחברי הוועד שלה עמדה בנושא. הם יקבלו על עצמם את הפסיקה של בית הדין ולזכותם ייאמר שהקפידו שלא לפרסם את מעשיו של הרב ת' ושמרו על כבודו.

נתבע מס' 2 הוא הרב ת' עצמו שהגיב לטענות כנגדו והציג לבית הדין את טענותיו הוא. לדבריו, פעולתו מול משפחת ג' הייתה סבירה; לא היה ברור מדבריו האם אכן היה סבור שיידרש מאמץ לצורך השגת ההסכמה להנציח את זכרו של הרב ג'. אך הוא טען כי זכותו הייתה לקבל כספי צדקה באותו הזמן עקב מצבו הקשה. על כן היה סבור שאם משפחת ג' מסכימה לתת לו, מותר לו לקחת את הסכום שדרש. לגבי ההעברה של השיקים הוא סבר שמותר לו לעשות זאת על פי הדין המופיע בגמרא שתלמיד חכם "עביד דינא לנפשיה", כלומר ראוי לגבות בעצמו כספים שמגיעים לו ללא פסק של בית דין.

מכירת החמץ נעשית על ידו מזה שנים רבות עוד לפני שנטל על עצמו את עול הרבנות ואין לה קשר עם תפקיד הרבנות. הכספים הניתנים במכירת חמץ הם שלו והשימוש בהם תלוי אך ורק בשיקול דעתו. לטענתו אף נלקח הדבר בחשבון כאשר נקבעה משכורתו.

לטענתו, אחד הגבאים לשעבר של בית הכנסת, מוביל כנגדו מסע השמצות ומנסה להיאבק כנגדו בכל דרך; גם התביעה הזאת וגם הקודמת לה נבעו מהסתה בלתי פוסקת של אדם זה. הרב ת' הזמין לבית הדין עדים שחיוזקו את טענתו. כיוון שאותו האדם איננו צד בתביעה זו, בית הדין איננו מביע את דעתו בנקודה זו.

ד. הנושאים לדיון מבחינה הלכתית:

כיוון שהתביעה היא לפטר את הרב ת' ממשרת הרבנות שלו בעקבות מעשיו, עלינו לברר מה היא ההגדרה ההלכתית של מעשיו. כמו כן עלינו לברר כיצד משפיעים מעשיו על מעמדו בקהילה ובבית הכנסת. נדון גם בשאלה האם ניתן לשתף רבנים נוספים יחד עמו במלאכת הרבנות ובאלו תנאים.

ה. ניתוח הלכתי של מעשי הרב ת'

מספר בעיות עיקריות הועלו במעשיו של הרב ת'; נדון בהן אחת לאחת. נתמקד במקרים העיקריים, שכן רוב הסיפורים המופיעים בכתב התביעה לא הוכחו ואף אם הדברים המופיעים

שם הם נכונים, ברור שהם אמנם מעידים על חסרונות בהליכותיו של הרב ת', ויש מהם שאף מחייבים היערכות מחודשת לגבי ניהול סדרי התפילה בבית הכנסת, אך אין בהם בכדי לפסול אותו מלשמש ברבנות.

א. העסקה מול משפחת ג'.

כפי שהוצג בבית הדין, דרישתו של הרב ת' ל-5,000 דולר לצורך אישור הנצחת החדר הייתה בהחלט מופרזת ולא ראויה. לא התברר על סמך מה נדרש סכום גדול שכזה ומדוע נדרש תשלום כל שהוא עבור הסיוע. בית הדין מביע תמיהה על כך שהרב ת' לא הפנה את משפחת ג' לחברים נוספים בוועד ולא שינה את הסכום לאור העובדה שאכן לא היה נדרש כל מאמץ לצורך העברת ההחלטה. כמו כן, עלה מדברי העד בנו של הרב ג', שהרב ת' אמר לו שנדרש מאמץ גדול וגם לאחר האסיפה הוא טען בפניו שהוא העביר בקושי את ההחלטה. מתברר שהרב ת' שלא הכחיש את הדברים, הטעה במזיד את משפחת ג'.

מדברי הרב ת' בבית הדין עלה שהוא היה סבור שהוא זכאי לכספי צדקה בגלל מצבו הכלכלי. על כן דרש את הסכום המבוקש מתוך הנחה שמדובר בכספים שבאים מקופות הצדקה והיו מיועדים לכך. בית הדין קובע חד משמעית שמצבו של הרב ת' וטענתו אינם מצדיקים בשום פנים יצירת מצג שקרי ודרישת כסף על פיו.

למרות שבתיווך מסוג זה קשה להצביע על כללים ברורים בענין שכרו של המתווך, נטילת סכום כל שהוא על סמך מצג שווא היא מעשה רמיה.

בכתב התביעה (טענות התובעים סעיף 3) נאמר כך: "מכיוון שחוייב הרב ת' להשיב הכסף שלקח שלא כדין, הרי הוא גזלן (אע"פ שזהו דבר שאין צריך ראייה הרי מפורש הדבר ברשב"ם ב"ב נח, ב ד"ה ומפקין) ופסול לעדות, ולא ייתכן שאדם כזה ימשיך לכהן בתפקיד הרם של רב בית הכנסת". נכון הוא שאדם שגזל הוא פסול לעדות ולדיינות כמפורש במשנה ובפוסקים (שו"ע חו"מ לד, ז). הציון לדברי הרשב"ם המנמק שדיין שגזל הוא פסול לדון משום שחושדים שמא יעוות דין והוא חשוד על השוחד, כנראה בא להטעים את הדין הפשוט הזה.

בנדון דנן לדעת בית הדין אין מדובר בגזל כי אם באדם שטעה טעות חמורה בדין והיה סבור שסכום מסויים מגיע לו על פי הסכם וממילא אדם זה אינו גזלן ואינו פסול לעדות. אין בקביעה זו להפחית מחומרת המעשה. יתכן ואם הייתה עולה על הפרק שאלת מינויו כדין המסקנה המעשית הייתה שונה.

דברי הגמרא שעליה מוסבים דברי הרשב"ם: "כל דיין דמתקרי לדין ומפקין מיניה ממונא בדין - לאו שמיה דיין" (בבא בתרא נח, ב) נתבארו בכמה דרכים על ידי הראשונים. נציין גם שקביעת הגמרא לא הובאה להלכה לא ברמב"ם וגם לא בטושי"ע; יתכן והם הבינו שמדובר בדיין שגזל כפשוטו ועל כן אין צורך לכותבה. ראשונים אחרים, פרשני הגמרא, נחלקו בהבנתה. רשב"ם

ותוספות הבינו שמדובר בדיין שגול. מדברי הרמב"ן על התורה (שמות יח, כא, צוינו על ידי "חתם סופר" בבא בתרא, שם, עיינו גם ב"עינים למשפט" שם) עולה פרשנות רחבה יותר למונח. הוא פותח בציטוט רש"י שמקשר בין דברי הגמרא דגן למונח "שונאי בצע" המופיע בתורה כתכונה הנדרשת מן הדיינים, וז"ל :

"ששונאין את ממונם בדין, כההיא דאמרינן (ב"ב נח ב) כל דיינא דמפקין מיניה ממונא בדינא לאו דיינא הוא".

הוא מבאר כיצד לדעתו הבין רש"י את הגמרא :

"ירצה לפרש שכל ממון שידעו בו שאדם יכול להוציאו מידם בדין ישנאו אותו ויחזירוהו מעצמם, ואפילו הוא שלהם באמת, כגון שקנה עבד שלא בעדים, וכיוצא בו".

פירוש זה קובע סטנדרטים מאוד גבוהים לדיין. הדיין לא יחזיק ברשותו ממון שאין לו אפשרות להוכיח שהוא בעליו, גם אם אכן אין לדיין כל ספק בדבר בעלותו עליו. קל וחמר שהדיין לא ייקח ממון שיש ספק כל שהוא אם הוא מגיע לו על פי דין.

לאחר מכן הרמב"ן חולק על רש"י בביאור המונח "שונאי בצע", וז"ל :

"אבל הלשון במכילתא אינו כן, אלא כך שנויה שם : שונאי בצע, שהן שונאין לקבל ממון בדין, דברי רבי יהושע. רבי אלעזר המודעי אומר, שונאי בצע, אלו שהן שונאין ממון עצמן, אם ממון עצמן שונאין, קל וחומר ממון חבריהם. פירש רבי יהושע שונאי בצע, שונאי שוחד... רבי אלעזר המודעי דרש כי הם השונאים הממון הרב... ושוב ראיתי בלמדנו שונאי בצע, ששונאין ממון עצמן ואין צריך לומר ממון אחרים, יהיו אומרים אפילו שורף גדישי אפילו קוצץ נטיעותי כהוגן אני דנו. וזה ענין ששונאין ממון עצמן שאמר רבי אלעזר המודעי, שלא יחמלו על ממונם בענין הדין אם יבא להם הפסד ממנו. ומשה הזהירם עוד בזה לא תגורו מפני איש (דברים א יז)... ואונקלוס אומר דסנן לקבלא ממון. ואין הממון אצלו שחד, רק שלא יקבלו ממון מבני אדם במתנה או בהלוואה לעולם, שלא ישאו להם פנים בעת המשפט. וכענין שאמרו (כתובות קה ב) האי דיינא דשאל דשאל אסור למידן דינא. ועל דרך הפשט אנשי אמת שונאי בצע, שהם אוהבים האמת ושונאים העושה, וכי יראו עושה וחמס אין דעתם סובלת אותו, אבל כל חפצם להציל גזול מיד עושה".

יש לציין שחלק מפרשני רש"י (ראה רא"מ וכן עינים למשפט הנ"ל) לא קיבלו את פירושו של הרמב"ן בדעת רש"י וסברו שהוא אינו מתכוון לחידוש כה מופלג. ראה גם במאירי (ב"ב שם) :

"אף על פי שראוי לכל אדם להזהר שלא לחמוד ממון אחרים ולהרחיק כל סרך עול וכל אבק גזל, מי שנתמנה לדין מ"מ ראוי לו להזהר מדברים אלו ביותר. גנאי הוא למי שהבריות נזקקות לילך לפניו לדין ושהן בטוחות על ישרו שלא לעוות אדם בריבו, שיהא הוא נזקק לדין על ידי תביעת אחרים עליו. כל שכן אם מזקיין אותו בדין עד שיצא מתחייב מתוך

הטענות שזה פגם גדול; אוי לה לאותה בושה אוי לה לאותה כלמה. באמת אמרו כל דין דמיתקרי לדין ומפקין מיניה ממונא בדינא לאו דיינא הוא. לא סוף דבר בממון אחרים אלא אף ממון עצמו ראוי לו להזהר שלא יפתהו חשש פסידתו להטות את הדין. הוא שאמרה תורה שונאי בצע, ודרשו בו ששונאין ממון בדין, וחזרו ופירשו בזו שאפילו אמר לו זה לקוץ את כרמו ולשרוף את גדישו אינו מטה את הדין וזהו שונאים ממון. ויש מפרשים שמועה זו על דרך שכל דין שהטה את הדין עד שהמוטה מזמינו לדין והטייתו מתבררת עד שלפעמים הוא צריך לשלם על דרך מה שאמרו בקצת דינים מה שעשה עשוי ומשלם מביתו, אינו דין:

לסיכום: המקור שהביאו התובעים עוסק בפסול של אדם כדין. גם כאשר מדובר במינוי כדין, אדם שהיה במחלוקת ממונית עם אדם אחר והפסיד בדינו, לדעת רוב הפוסקים אינו נפסל מלהיות דין. בנדון דידן אנו עוסקים במינוי לרבנות ולא לדיינות.

מאידך אי אפשר להתעלם מדבריו הנוקבים של המאירי. באירוע זה היו פגמים מהותיים בדרך התנהגותו של הרב ת' והוא בבחינת "חשוד על הדבר", מה שמחייב הרחקתו מטיפול בענייני ממון בקהילה. מה עוד שהרב ת' לא הכריז בבית הדין כי הוא הפיק לקחים והפנים את חומרת מעשיו.

ב. גביית השיקים וזיופם - הרב ת' טען שמשפחת ג' היתה חייבת לו כספים ומכיון ש"פותח את ידך" הוא גמ"ח פרטי של משפחת ג' מותר לו לעקל את הכספים שהגיעו לידי עבורם. לטענתו יש היתר לכך משום שתלמיד חכם "עביד דינה לנפשיה". מאידך התובעים טוענים שכיוון שאי אפשר היה להוכיח בבית דין שהכספים מגיעים לו, גם אי אפשר לעשות "דינא לנפשיה".

מחד נכון הוא שאדם יכול לעקל שיקים שנועדו לאדם שחייב לו כסף בכדי לגבות את החוב שחייבים לו. ובמקרה זה כל עוד לא היה פסק דין שפסל את החוב של משפחת ג', יש לפחות רגליים לדבר להבין שהחוב תקף וקיים.

הנתבע ציין לשו"ת מנחת יצחק (ג, קלב) ורצה לסמוך עליו, וז"ל:

"בדבר הדו"ד שהרעשה את עירו, בין רב ישיש אחד ובין בני קהלתו, שהאשימו אותו בהשמטת כסף הקהל, שהי' בידו לצורך בנין ביהמ"ד חדש, והרב טען כי אמת נכון הדבר שלקח לעצמו מכסף הנ"ל, בתור השכירות שמגיע לו מבני הקהלה, כי לא שלמו לו מעת שחדלו להתפלל בביהמ"ד הישן, וע"כ הוכרח לקחת משכורתו מקופת הקהלה, שהיתה מונחת תח"י..."

אמנם נראה דא"צ לראיות הרבה בנדון זה, דלא יגרע ד"ז, מהמבואר בש"ע ופוסקים בחו"מ (סי' די) דעביד אינש דינא לנפשי, ומכ"ש בצורבא מדרבנן (כמבואר במס' מוע"ק י"ז ע"א), ובתשו' שבו"י (ח"א סי' קס"ז), ומכ"ש אם כבר אצלו בפקדון עיני שם, וכה"ג ראיתי בדרכי

תשובה (סי' י"ח ס"ק קס"ח), בשם תשובת אביו ז"ל, בדבר מו"צ מעיר אחד, אשר אנשי קהלתו לא שלמו כמה חדשים שכרו אשר קצבו לו, דהרשות בידו לצוות על השו"ב שלא ישחוט, עד אשר ישלמו לו אנשי הקהל המגיע לו, וחילו מהא דת"ח עבד דינא לנפשי, אפילו לכנוס לביתו למשכנו בשביל משכורתו עיין שם, וא"כ הרי מפורש נד"ד...".

המנחת יצחק מסתמך על הגמרא במו"ק (ז,א): "אמר רב יוסף: צורבא מרבנן עביד דינא לנפשיה במילתא דפסיקא ליה". אמנם רש"י פירש שמדובר על דין בענייני ממון שמותר לת"ח להוציא ממון ולנדות על מי שסרב לשלם לו את חובו. אך בתוספות רא"ש, ברא"ש, ובטור (יו"ד שלד) חלקו על כך והקשו כלשון התוספות רא"ש: "וקשה הדבר לפרש כן; אם הדין ברור לו אינו ברור לאחרים ואיכא חילול השם בדבר, ועוד היאך שהדין ברור אין אדם דן הדין של קרובו וכ"ש לעצמו..." על כן הביאו את פירוש ר"ח שמדובר בת"ח שביזהו אדם והוא מנדה אותו על כך. גם הריטב"א הדגיש שבדין "עביד איניש דינא לנפשיה" אין הבדל בין ת"ח לשאר אדם ואין זה אלא הדגשה שגם לת"ח מותר לעשות דין לעצמו. מסתבר שבעל ה"מנחת יצחק", התכוון גם הוא לפירוש זה, ואם כן הרב תי' יכול לכאורה לפעול לפי דיני "עביד איניש דינא לנפשיה".

מצאנו בשו"ת משנה הלכות (ז, קטז) שעוסק במקרה דומה:

בשד"ר של מוסד צדקה שמקבל אחוזים ממה שמצליח לגייס להשיבה ועי"ז הוא מקבל חמש עשרה אחוז, והביא מאה אלף דולר ומסרם להנהלת הישיבה והם נתנו לו המחאה על חמש עשרה אלף דולר, והכניסו לבאנק והחזירו לו הבאנק הטשעק שאין כסף בחשבונם, וחזר והכניסו בבאנק ושוב חזר באין כסף, ועתה נפשו בשאלתו היות כי עכשיו קבל השד"ר עוד המחאה אחרת בעד הישיבה... להחליף הטשעק וליקח מה שמגיע לו לכאורה יש לדון, דלפום ריהטא בדיני ישראל נראה שכיון שהמוסד חייב לו ממון והוא יש לו ממון שנדב ראובן להמוסד ונתנו לו א"כ בידו לעכב הטשעק... האמנם מ"מ צריך להודיע להמוסד מה שעשה ועושה, כעין הא דאמרו דאדם עושה דין לעצמו ואעפ"כ צריך להודיעו ואינו יכול ליכנס כעין גנב...

נמצא שלדעתו מותר לגבות את הכסף משיקים אחרים, אלא שהוא מסייג זאת בכך שיוודיע למוסד שהוא גובה מהם, כנראה כדי למנוע חשד שעלול להביא לחילול שם שמים. אמנם אינו ברור מקור הדין שצריך להודיע לפני הגבייה וגם במנחת יצחק דלעיל לא כתב תנאי זה.

בית הדין קובע כי הרב תי' טעה טעות חמורה בפרשנותו:

1. בשני המקרים הנ"ל לא היה ספק כי הכספים הגיעו על פי כל דין לתופס. אבל בנדון דידן הייתה שאלה חמורה על כשרות ה"עסקה" שהושגה תוך מצג שוא.

2 השיקים לא היו של משפחת גי אלא של הגמ"ח שהם ניהלו ועל כן התפיסה הייתה אסורה ולא ראוייה כלל.

3. זיוף השיקים הוא עבירה על חוקי המדינה ועל ההלכה. אין מי שמתיר זיוף לצורך גביית חובות (ראה גם בשו"ת משנה הלכות המצוין לעיל, שמוזהיר מפעולות נגד החוק אף לצורך גבייה שאין ספק באמיתתה).

אם הרב ת' היה מתייעץ עם תלמידי חכמים אחרים ומקבל הוראה ברורה מהם כיצד לנהוג ולא מורה לעצמו בעניינים של דיני ממונות, לא היה בא לכלל טעות חמורה זו. יש לציין שהוא טעה גם בשיקול הדעת, שכן הוא לא לקח בחשבון את הפגיעה הקשה בשמו הטוב בעיני המתפללים וכן לא הבין שהוא עלול להסתבך בשרשרת של "חצאי אמיתות" והכחשות בכדי להצדיק את מעשיו. חילול השם של מעשים מסוג שכזה הינו חמור ביותר.

נוסיף גם כי קופת הצדקה של בית הכנסת באותה תקופה, התנהלה בצורה שאינה מתאימה למקומות מסודרים. במקום בו המנהל אינו תקין, מתעוררות בעיות. יתכן שפרשייה זו הייתה נמנעת מלכתחילה אילו הניהול היה זהיר וקפדני יותר, על כן תלונתם של התובעים כלפי הרב ת' מופנית באופן חלקי גם מולם. אבל נדגיש כי אין זה מצדיק בכלל את מעשיו של הרב ת'.

ו. פיטורי רב

נחלקו הפוסקים לגבי עובד שהתקבל לעבודה, האם הדבר מחייב את המעסיק להעסיק אותו עד עולם או שהשכירות מוגבלת בזמן. לדעת אגרות משה (חוו"מ א, עד-עז) השכירות היא לעולם (היינו לכל הזמן שבו המעסיק זקוק לעובד מסוג זה). ואילו החזון איש (ב"ק כג, א) סבור ששכירות סתם היא אינה לעולם אלא אם כן יש מנהג ברור ששכירות העובד צריכה להימשך עד עולם. כמוכּוּן, זכותו של המעסיק גם לשיטת ה"אגרות משה" היא להגביל מראש את ההתקשרות לזמן. במשרת רבנות יש דין מיוחד המקשה על הציבור לפטר את הרב. הריב"ש דן בתשובה (רעא) בעניין סכסוך הרבנים בצרפת, כשרב אחד רצה להדיח את הרב המכהן. הריב"ש מנה כמה טעמים מדוע הוא אינו יכול לעשות זאת. נביא מדבריו:

"שנית: ...מכל מקום כיון שכבר היה נוהג בשררה ההיא, שקבלה מעצמו, והחזיק בה, זכה בה. מדגרסי בירושלמי דהוריות (פ"ג ה"ה)... שמעינן מיהא: שמי שהחזיק, אפי' מעצמו, באיזו שררה או דין קדימה, אין נוטלין אותה ממנו, לתתה לאחר גדול ממנו, מכיון שכבר זכה בה. אלא א"כ, הוא עם הארץ, והאחר ת"ח. אבל כל שהחזיק בה ת"ח, אין מסלקין אותו, אף על פי שהבא לנוטלה, גדול ממנו... כי אף על פי שהחכמים, ראוי להם לברוח מן השררה, אבל כשנתמנו בה, היו מקפידין שלא להסתלק ממנה... שלישית: שכבר נתמנה מהר"ר יוחנן בשררה זו, בהסכמת קהלות צרפת, וקבלוהו עליהם. ומעתה, אין מורדין אותו. ד"מעלין בקדש, ואין מורדין..."

מדברי הריב"ש עולה שגם אם החכם נטל את השררה מעצמו, אין לסלק אותו ממנה. וכך מסכם הרמ"א (יו"ד רמה, כב) הלכה למעשה:

ומי שהוחזק לרב בעיר, אפילו החזיק בעצמו באיזה שררה, אין להורידו מגדולתו אף על פי שבא לשם אחר גדול ממנו.

וכן כתב בשו"ת המבי"ט (ג, ר) לגבי רב שחתמו רוב הקהל על כתב הרבנות שלו ויש שמסרבים לקבל אותו:

אין כח לשו"י אדם מן הקהל אפי' מאותם שלא חתמו להעבירו ולא לשתף ת"ח אחר עמו מכמי טעמי ראשון כיון שהסכימו ראשי הקהל יצ"ו למנותו ת"ח על הקהל... איני רשאי להעבירו או למנות אחר עמו שלא מדעתו שדין הוא שמי שעלה למעלה אי לא ירד כי אותם שחתמו לו המינוי מסתמא ראשי הקהל הם ומה שעשו אז נתרצו כלי כ"ש אחר שני רבות שעמד במנוי מסתמא כלם נתרצו ועתה איני יכולי לחזור בהם. שאם מי שיש לו איזה מנוי של שררה הן מלך הן חכם בנו יורש מקומו כמו שכתו' הוא ובניו בקרב ישראל כל שכן הוא עצמו שמנוהו מלך או חכם שאין יכולי להעבירו אם לבניו זוכה כל שכן לעצמו שכיון שעלה לא ירד... טעם שלישי שאפי' שלא היו כותבי' לו המנוי... אלא שקבלו חכם אי בקהל אחד ויש לו כמה שני חזקה שהוחזק להיות חכם אין שום אדם יכול להעבירו מן המנוי שגדולה חזקה מן התורי' בכל מקו' בפרט בדבר שררה של מצוה אפילו בלא כתיבת הסכמה.

וכן פסק בשו"ת חתם סופר (או"ח רו):

"ועל כרחך צריך לומר נהי דכותבין זמן בשטר הרבנות, היינו לטובת הרב המשכיר שיהיה יכול לחזור בו אחרי כלות הזמן ואינו כעבד עברי, אבל הקהל אין בידם לחזור אפילו ככלות הזמן אלא במקום שנהגו ועל כן כתב רמ"א דתליא במנהג. ולא נשמע ולא נראה מעולם במדינות הללו שהסירו הרב והורידוהו מכסא רבנות שלו וכן לא יעשה..."

ראה עוד בשו"ת "חשב האפוד" (א, נב) שביאר את שיטת החתם סופר. ב"שדי חמד" (מערכת חזקה במצוות סימן א, אות מו) הביא פוסקים רבים שדעתם היא שאפילו אם התנו עם הרב התנאי בטל. וכן דן בדיני המנהג והאריך בזה, אבל אין זה מענייננו במקרה דנן. שהרי, כל זה הוא כשמדובר ברב שלא סרח.

ז. פיטורי רב שחטא

בעניין זה נמסר לבית הדין מאמר שפורסם בתחומין, הכולל בירור בנושא זה ואת מסקנותיו שניתן לפטר רב שאינו מופלג בחכמה גם אם חטא בעבירות קלות, ורב מופלג בחכמה ניתן לפטר בעבירות שיש בהן חילול השם.

הגמרא במועד קטן (יז, א) מביאה מספר מימרות הנראות לכאורה כסותרות זו את זו:

"ההוא צורבא מרבנן דהוו סנו שומעניה. אמר רב יהודה: היכי לעביד? לשמתייה - צריכי ליה רבנן, לא לשמתייה - קא מיתחיל שמא דשמיא. אמר ליה לרבה בר בר חנה: מידי שמיע לך בהא? אמר ליה: הכי אמר רבי יוחנן: מאי דכתיב (מלאכי ב) כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא אם דומה הרב למלאך ה' - יבקשו תורה מפיו. ואם לאו - אל יבקשו תורה מפיו. שמתייה רב יהודה..."

אמר רב הונא: באושא התקינו: אב בית דין שסרח - אין מנדין אותו, אלא אומר לו: הכבד ושב בביתך. חזר וסרח - מנדין אותו, מפני חילול השם. ופליגא דריש לקיש. דאמר ריש לקיש: תלמיד חכם שסרח - אין מנדין אותו בפרהסיא... מר זוטרא חסידא, כי מיחייב צורבא מרבנן שמתא - ברישא משמית נפשיה, והדר משמית לדידיה... אמר רב פפא: תיתי לי דלא שמיתי צורבא מרבנן מעולם. אלא, כי קא מיחייב צורבא מרבנן שמתא היכי עביד? - כי הא, דבמערבא מימנו אנגידא דצורבא מרבנן ולא מימנו אשמתא.

בתחילה מוזכר בגמרא המושג "סני שומעניה". לפי חלק מהמפרשים עולה שהכוונה לאדם שעשה פעולות של פריצות בתחום העריות; כך כותב הריטב"א: "שהיה פרוץ קצת בזימה ולא היה שמועתו טובה כי היה מתיחד עם הפנויות והוא כיעור גדול לצורבא מרבנן". ואילו ר"ח פירש: שהיה שם שמים מתחלל על ידו כגון הא דגרסינן בפי' יום הכפורים, היכי דאמי מי שיש בידו חילול השם כל שחבריו מתביישין משמועתו. היכי דאמי, כגון דאמרי שרא ליה מריה לפלניא וכגון אלישע שהיה מתעסק בספרי מינין ושותה במיני זמר, וכל צורבא מרבנן דעביד הני עובדי מיתקרי סנו שומעניה.

הסכימו עמו הרא"ש (מו"ק ג, יא) והטור (יו"ד שלד).

הרא"ש הוסיף וביאר על פי דרכו וגרסתו של ר"ח את המשך הגמרא הידועה לגבי רבי אלעאי: ה"ג ר"ח מאי סנו שומעניה, דעבד כר' אלעאי, דתניא ר' אלעאי הזקן אומר אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו, פי' מבקש לשתות במיני זמר ולשמוח בשמחה המרגילה לידי עבירה, כגון זה ילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורים ויתכסה שחורים ויעשה מה שלבו חפץ כגון אכילה ושתיה במיני זמר וכיוצא בהן, אבל דבר עבירה שיש בו דין אדם או דין שמים ואפי' חייבי לאוין וחייבי עשה וכ"ש למעלה שאיסורן איסור עולם, חס ושלוש שהתיר ר' אלעאי אפי' בסתר...

כפי שפתחנו יש כאן לכאורה סתירה. מחד עולה שמחרימים תלמיד חכם "ש"סנו שומעניה", ומאידך מובאת מחלוקת אמוראים, לפי רב הונא התקינו באושא שאין מנדין אלא בפעם השנייה. ואילו לריש לקיש אין מנדין בפרהסיא כלל. וכן מובאים דברי מר זוטרא שנידה קודם את עצמו ולאחר מכן נידה תלמידי חכמים ורב פפא שמעולם לא כינס ת"ח לצורך נידוי של ת"ח.

שני חילוקים מוצעים בראשונים (ראה "שפת אמת" על מו"ק שם). הטור (יו"ד שלד) מסכם את ההלכה כך:

תלמיד שסרח אין מנדין אותו בפרהסיא אבל יכולים להלקותו ואי סנו שומעניה... משמתין ליה.

לפי זה הדבר תלוי בסוג ורמת העבירה: "סני שומעניה"- על עבירות חמורות מנדים ואילו על שאר עבירות אין מנדים. ברמב"ם (תלמוד תורה ז, א) משמע חילוק אחר:

"חכם זקן בחכמה וכן נשיא או אב בית דין שסרח אין מנדין אותו בפרהסיא לעולם, אלא אם כן עשה כירבעם בן נבט וחביריו, אבל כשחטא שאר חטאות מלקין אותו בצנעה, שנאמר וכשלת היום וכשל גם נביא עמך לילה אף על פי ששכל כסהו כלילה, ואומרים לו הכבד ושב בביתך, וכן כל תלמיד חכם שנתחייב נידוי אסור לבית דין לקפוץ ולנדותו במהרה אלא בורחין מדבר זה ונשמטין ממנו, וחסידי החכמים היו משתבחים שלא נמנו מעולם לנדות תלמיד חכם אף על פי שנמנין להלקותו אם נתחייב מלקות, ואפילו מכת מרדות נמנין עליו להכותו".

ואילו לפני כן (ו, יד, אות כג) מנה "חכם ששמועתו רעה" בין המנודים. ה"בית יוסף" (טור יו"ד שלד) קובע שהחילוק הוא בין חכמים שונים ברמתם; חכם רגיל ששמועתו רעה חייב נידוי ואילו חכם זקן, אב"ד וכדומה נענש רק על חטא כירבעם בן נבט.

עוד מציינים המפרשים לדברי הרמב"ם (סנהדרין יז, ח-ט):

"כהן גדול שחטא לוקה בשלשה כשאר כל העם וחוזר לגדולתו. אבל ראש הישיבה שחטא מלקין אותו ואינו חוזר לשררותו גם אינו חוזר להיות כאחד משאר הסנהדרין שמעלין בקודש ולא מורדין".

הרדב"ז (ו, ב אלפים עח) דן בדברים וכותב שהלכה זו עוסקת בראש ישיבה שהוא מעל הסנהדרין וכל מעשיו הם ב"פרהסיא". לגבי ההלכה לפני כן מסביר הרדב"ז שהעונש לתלמיד חכם הוא רק כשחטא בפרהסיא, כלומר הוא מוסיף תנאי נוסף שלא הוזכר לפני כן בדברי הבית יוסף. המקור לתנאי זה הוא דברי הרמב"ם בתשובה (בלאו קיא):

"ואם נתקיים עליו העדות ג"כ אינו מן הדין להסיר אותו אם קבל עליו מה שהוא חייב שאין מורדין אדם מקדושתו מסנהדרי גדולה ועד חזן הכנסת אלא א"כ עבר עבירה בפרהסיא...".

יש לציין שהרדב"ז (ו, ב אלפים עח) מוסיף את הקביעה הבאה:

"ואעפ"י שהרב ז"ל מהדר אזכותא דת"ח שאין מורדין אדם מגדולתו ומנויו, מ"מ מודה הוא שאם עבר עבירה בענין מינויו כגון שהיה חזן לנשים ועבר עבירה עם אחת מהן,

מעבירין אותו ממנויו שלא לתת מכשול לפניו עד שיתברר שעשה תשובה שלימה וכן כל כיוצא בזה".

דהיינו שצריכים להפריד את נושא המשרה מהמכשול שלפניו עד שתתברר תשובתו, כשיש קשר ישיר בין המכשול לעבירה. אך מלבד זאת אין להסיר אדם ממשרתו אלא אם כן מדובר ב"ראש הישיבה" ולא בסתם ישיבה אלא במישהו אשר סמכותו היא מעל הסנהדרין.

מעיון בספרות השו"ת מתברר שנדיר הוא למצוא מקרה של הסרת רב ממשרתו. נציין כאן לפולמוס הגדול שהיה בימי ר"ב אשכנזי (שו"ת ר"ב אשכנזי סימן כד, מהרש"ם יו"ד קלה, שו"ת לחם רב עא), על חכם שהתגלה כמי שאינו ראוי למלא את מקומו בהיותו ריק מתורה וחסר יכולת תפקוד כרב.

בשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד רכ-רכד) עסק במקרים בהם ניתן לסלק רב מכהונתו; מדבריו עולה שאכן במקרה של עבירה חמורה בפרהסיא וחילול השם ניתן לסלק רב מתפקידו. אך כאמור מדובר בדברים שנעשים בפני רבים ובאופן שהוא טעות ברורה ומוחלטת ולא במקרה שנעשה בסתר ולאחר מכן התפרסם והופץ בידי יודעיו ושומעיו.

בשו"ת דברי מלכיאל (ג, קעב) דן במקרה הבא:

ע"ד שמש שסידר קדושין בלי ידיעת הרב. והמתקדשת היתה פנויה מעוברת. שנסתפק מעכ"ת אם יש להעבירו כי לא מצינו להעביר בשביל דבר עבירה רק באו"ח סי' נ"ג גבי ש"צ ולא גבי שמש. הנה בודאי גם שמש הוי מן המינויים שצריכים להיות ישרי דרך... וכן מפורש בקדושין דף ע"ו דאף שוטרי הרבים הוי מינוי ושררה שצריך שיהיו מיוחסים ומנוקים מדופי. ושמש בודאי לא גרע משוטר. ובפרט אצלינו שהוא שליח ב"ד וצריך להיות נאמן כבי תרי על כמה דברים... וכן קיי"ל בח"מ סי' תכ"א סי' במשרת שחושש שיגנוב יכול להוציאו בתוך הזמן. והיינו משום שאין לוקחין משרת שיגנוב. כי הרבה פעמים סומכים עליו שהוא ישמור רכוש בעליו. וה"ה בני"ד מנהג העולם לסמוך על השמש בעסקי קדושין לפי שהוא מוחזק שעושה ברשות ב"ד. ועי' חות יאיר סי' קצ"ט שהביא ג"כ שהעבירו שמש מאומנתו בשביל שגנב מקופת הצדקה. ולזה ודאי מותר להעבירו. ובפרט בני"ד שגרם מכשול לישא מעוברת חברו. **אכן בכ"ז אין למהר לירד לחייו ובפרט אם טפלי תלוי בו. והכל לפי מה שהוא אדם. ואם הוא אדם כשר ומתנהג כשורה. ורק בשעה זו יצרו אנסיה או פיתוהו בדברים וכדומה. אין ראוי להעבירו לגמרי רק לקנסו להעבירו על איזה משך כפי ראות עיני הרב וטובי העיר.** ויקבל עליו דברי חבירות שיזהר מעתה במעשיו וישאר על מקומו. והלא שו"ב המוציא טריפה מת"י הוא דבר חמור יותר. ובכ"ז מבואר בפוסקים שבפעם ראשונה אין להעבירו לגמרי אם רואים שבעצם הוא אדם כשר. ורק מעבירים אותו על איזה משך ויקבל עליו דברי חבירות. וה"ה בני"ד. ואין למהר לקפח חיי איש וביתו. ותיתי לי שכל

ימי בע"ה התרחקתי מכגון זה. וכן השי"צ שהתעסק בסידור קדושין הללו ודאי ג"כ שצריך לעשות כנ"ל להעבירו על איזה זמן. והכל לפי מה שהוא...".

דהיינו הוא מזהיר מסילוק השמש מפרנסתו, על אף שחרג מתפקידו והביא מכשול הלכתי שהשיא זוג שאסורים להינשא, ובכל אופן ממליץ להציע לו דרך לתיקון. והוא מזהיר להתרחק מכגון דא. וראה גם בשו"ת משנה הלכות (ט, שיז), שהדגיש את האפשרות לחזור בתשובה העומדת בפני המעוניין להתמנות כרב.

מסקנות בשאלת פיטורי רב שחטא

חכם רגיל שעבר עבירה מנדין אותו אך הוא יכול להמשיך בתפקידו אלא אם כן עבר את העבירה בפרהסיא שאז מסירים אותו מתפקידו עד שיחזור בתשובה. על פי הרמב"ם, אם הוא חכם גדול מנדים אותו רק אם עבר עבירה חמורה ולדעת הרדב"ז בתנאי שעבר את העבירה בפרהסיא. על פי הטור כל חכם שעבר עבירה חמורה והוא "סני שומעניה" מנדין אותו. ואילו מי שעבר עבירה שאינה חמורה אין מנדין אותו. לגבי כללי הורדה והחזרה לשררה אין לו מחלוקת עם הרמב"ם. העבירות עליהן מדברת הגמרא לפי ביאורי הראשונים הן בתחום העריות או במי ששמועתו רעה שהוא רגיל במיני זמר וספרי מינות (וגם התשובה המופיעה במהרשד"ם, יו"ד קמא, המוזכרת בכתב התביעה, עוסקת במי שיצא עליו שם רע עם נערה אחת).

על כן אין לקבל את דברי הרב **קדרון** שרב שאינו מופלג, יש לפוטרו גם על עבירות קלות. לגבי חילול השם הרי שצריך להיות מעשה הנעשה בפרהסיא וללא הצדקה כלל. בנדון דידן מצד אחד ברור כי היה חילול השם במעשיו של הרב ת', מצד שני, הייתה זו מעידה חד פעמית, גם לדברי התובעים (בתחום הכספי). מעשה של טעות שהרב ת' התחרט עליו (גם אם לא הפנים את חומרת המעשה). לכן ביה"ד קובע שהרב ת' לא הפסיד את זכותו לכך כרב בית כנסת. אומנם בית הדין קובע כי הרב ת' איננו הרב הבלעדי של בית הכנסת. אין מדובר בהורדה ממעמדו, שהרי מעמדו של הרב ת' לא היה ברור גם קודם הגשת התביעה לפני בית דין זה, ומדובר בהחלטה המבהירה את מעמדו מכאן ולהבא.

האם בזכר שם הכותב לעיל? **הערות עם [A3]**

ה. שיתוף רבנים נוספים

כאמור לעיל, בית הדין קובע כי יש לאפשר לרבנים נוספים לשמש בבית הכנסת במשרת רבנות, לא רק בגלל תביעה זו. הדבר נצרך גם בגלל הציבור הגדול המצוי בבית הכנסת וביניהם רבים הדוברים אך ורק שפות זרות, שהרב ת' אינו שולט בהן. יסוד הדברים הוא בדברי הרמ"א (שו"ע יו"ד רמה, כב):

"רב היושב בעירו ולומד לרבים, יכול חכם אחר לבא וללמוד גם כן שם, אפילו מקפח קצת פרנסת הראשון, כגון שהקהל קבלו הראשון עליהם לרב ונוטל פרס מהם על זה, אפילו הכי יכול השני לבא לדור שם ולהחזיק רבנות בכל דבר, כמו הראשון, אם הוא גדול וראוי לכך".
אומנם יש פוסקים שחלקו על הרמ"א (העתקנו לעיל מדברי שו"ת המב"ט, מקורות רבים מצוינים בשדי חמד ערך חזקה במצוות, סימן א, אות מט, וסימן ז, אות נג. וכן בפס"ד של הרב נסים בן שורת הדין ג, עמ' שלא).

ויש מבין הפוסקים שאף תקפו בחריפות דין זה ומזהירים את החכם החדש שבא כמי שמשיג גבול ופוגע ומקפח זכויות קודמו. וכן הזהירו מגרימת מחלוקות ועוד, ראה למשל דברי הנצי"ב (משיב דבר ב, ט):

"אבל הרבה גרוע מזה העון במה שהשני בא לעיר עפ"י מחלוקת, ועל ידו מתחזק הריב ושינוי דעות וגורם רעה רבה, הן מצד התורה הן מצד ד"א, מצד התורה שהוא לאו מפורש בתורה ולא יהא כקרח וכעדונו...".

אך מאידך משמע שכל זה כשיש בזה קיפוח פרנסה (ראה שו"ת חתם סופר יו"ד רל).
בנדון דידן נראה שכל הפוסקים יסכימו עם הרמ"א, שהרי מדובר כאן בהחלטה של הציבור לטובת הציבור ובעקבות תקלה, כשאינו במינוי רבנים נוספים משום פגיעה בפרנסת הרב הנוכחי.
על כגון זה נאמרו דברי רבי עקיבא איגר (שו"ת רעק"א תנינא יב):

"והיינו דכל מידי דמצוה שהוא הפקר לכל מי שירצה ליטול את השם, כגון ללמוד לרבים, ולסדר גיטין, הרשות בידו וכדומה, בזה לא שייך חזקה, אף דהציבור קבלו לזה לרב, היינו שקצבו לו שכירות כדי שישעבד עצמו ויחייב לעשות המוטל עליו, אבל בגוף התעסקות הלימוד וכדומה זהו לא התחייבו לנגדו לזכות לא בהם...".

על כן בנדון דנן, לאור מערכת היחסים שנוצרה בבית הכנסת, לאור העובדה שרבים וטובים מנועים מליהנות משירותיו של הרב ת', ומתוקף הנסיבות שהביאו למחלוקת זו, קובע בית הדין כי מעמדו של הרב ת' הוא "רב בבית הכנסת" ולא "רב בית הכנסת". העמותה רשאית למנות עוד רבנים כ"רבנים בבית הכנסת" שיתנו מענה לבאי בית הכנסת.

ט. מכירת חמץ

התברר בבית הדין כי הרב ת' מוחזק במכירת חמץ מזה שנים רבות. העמותה אף התחשבה בהכנסות ממכירת חמץ כאשר דנה במשכורתו. אכן מקובל בקהילות רבות שפרנסת הרב מבוססת גם על הכנסותיו ממכירת חמץ (יעוין בפד"ר יג, עמ' 230 ואילך).

י. סיכום:

אין ספק כי הרב ת' יחד עם גבאים נוספים השקיעו רבות מזמנם וממרחם כדי להביא את בית הכנסת למקומו הנוכחי כבית תפילה ולימוד תורה לאלפי פונים.

המחלוקת שהגיעה עד לבית הדין עלולה להרוס את מה שנבנה בסייעתא דשמיא ובעמל מרובה. יש להפסיקה באופן מיידי ומוחלט. לאחר מתן פסק דין זה, אסור לאיש לעסוק יותר בנושא ולהעלותו מחדש לדיון ציבורי בכל מסגרת שהיא. כל חרחור ריב ורכילות אסורים בתכלית האיסור.

בית הדין קובע כי יש להפריד בין פעולותיו התורניות של הרב ת' כמגיד שיעורים, מלמד בחברותא וכפוסק הלכה למי שמבקש זאת ממנו, לבין עיסוקיו הקשורים לכספים הנגבים בבית הכנסת או עבור בית הכנסת. העמותה רשאית להמשיך להעסיק את הרב ת' ולשלם לו עבור פעולותיו התורניות הברוכות בבית הכנסת ובמענה לשאלות. הרב ת' לא יגבה כספים עבור בית הכנסת ולא יגבה כספים בבית הכנסת כחלק מפעילותו שם. באם הרב ת' ימשיך לגבות כספים, כל שהם, בתחומי בית הכנסת (כולל החצר), יהיה ועד העמותה רשאי לפטר את הרב ת' מכל עיסוקיו.

יא. החלטות

1. ועד העמותה מצידו יקבע כללי מנהל תקין על פי ההלכה ועל פי החוק לועדת הצדקה, שיבטיחו אי הישנותם של מקרים שכאלה ודומיהם.

2. מעמדו של הרב ת' יוגדר כ"רב בבית הכנסת" ולא כרבו של בית הכנסת.

3. העמותה רשאית על פי שיקול דעתה למנות רב או רבנים נוספים, בשכר או בהתנדבות, כדי לענות על צרכי המתפללים.

4. בעקבות בעיות שונות שעלו לפני בית הדין בנושאי התפילות, בית הדין ממליץ כי תוקם וועדת רבנים בת שלשה חברים. הרב ת' יהיה חבר בוועדה זו כחבר שווה זכויות. הועדה היא שתקבע את סדרי התפילה בבית הכנסת. החלטות וועד הרבנים תתקבלנה לפי רוב דעות. ועד העמותה הוא זה שיביא את השאלות להכרעת ועד הרבנים.

5. הרב ת' רשאי להמשיך לעסוק בצד ההלכתי של מכירת החמץ. אבל אסור לרב ת' לעסוק בגביית הכספים הקשורים לכך. כאמור לעיל הרב ת' לא יעסוק בכל דרך בגיוס, קבלת או חלוקת כספים מטעם בית הכנסת.

באם יתברר כי הרב ת' אינו עומד בתנאי זה, יהיה רשאי ועד העמותה לפטר אותו מכל תפקידיו בבית הכנסת.

בית הדין ממליץ שהועד יעמיד לצידו של הרב ת' אדם שיקבל את הכספים הניתנים במהלך המכירה וירשום מיד קבלות לתורמים מטעם העמותה. העמותה רשאית לנכות את שכרו של איש זה מהסכומים שיצטברו בקופה בעקבות המכירה. הכספים שיוותרו לאחר ניכוי השכר

של הגובה יועברו לרב ת' כחלק מהכספים שהוא מקבל מבית הכנסת. הרב ת' יהיה חייב להפנות כל אדם שירצה להעביר כספים אליו ישירות בתוך שטח בית הכנסת (כולל החצר) אל הגובה שיתמנה על ידי ועד העמותה.

הועד גם רשאי להחליט על פתרון אחר, אבל כל זה כאמור בתנאי שהרב ת' לא יקבל ישירות את כספי מכירת החמץ, אלא יקבלם רק כחלק מהכספים אשר בית הכנסת נותן לו.

6. בנוסף, הרב ת' לא יגייס, לא יקבל ולא יחלק שום כספים אחרים במתחם בית הכנסת. גם לגבי תנאי זה, אם יתברר כי הרב ת' אינו עומד בו, יהיה רשאי ועד העמותה לפטר אותו מכל תפקידיו בבית הכנסת.

7. על ועד העמותה להכריז ולפרסם כי כל גיוס כספים (למעט פעולתם של מקבצי נדבות בזמן התפילה) צריכה לקבל אישור מראש של ועד העמותה שיבטיח את תקינות הפעילות וימנע תחרות לא הוגנת. על הגבאי הראשי לאכוף החלטה זו.

8. בית הדין חוזר ופוסק כי כל המעורבים בסכסוך זה חייבים להפסיק כל עיסוק בו, כולל שיחות ודיונים. אנו קוראים לכל הצדדים המעורבים במישרין או בעקיפין במחלוקת זו ולכל מתפללי בית הכנסת לחבור יחד ולהתגייס למען המשך פיתוחו של בית הכנסת.

מכאן ואילך, לאחר שנתבררו הדברים בבית הדין, כל המוסיף לעסוק בנושא ו/או להשתמש באותם הנושאים לצורך קידום ענייניו בבית הכנסת עובר על איסורי לשון הרע, הוא מחזיק במחלוקת ועונשו חמור.

בזאת באנו על החתום

הרב דניאל כ"ץ

דיין

הרב יוסף כרמל

אב"ד

הרב מנחם יעקבוביץ

דיין